

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
Politikatudományi Program**

Magyar identitás a tengeren túli diaszpórában

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Szerző: Bába Szilvia

Témavezető: Dr. Kupa László CSc.

Pécs, 2015

Tartalomjegyzék

I. A témaválasztás indoklása, kutatási előzmények.....	2
II. Hipotézisek.....	4
III. A disszertáció szerkezete	5
IV. Kutatási módszerek	6
V. A kutatás tapasztalatainak összegezése.....	9
VI. A tézisekben lévő hivatkozások	21
VII. A dolgozat témakörében megjelent saját publikációk	24

I. A témaválasztás indoklása, kutatási előzmények

A Kárpát-medencében élő magyarok történelme, sorsa, helyzete és a lehetőségek mérlegelése természetesen hosszú évtizedek óta napi téma. Ám a „ki a magyar”, „mi a magyar” kérdések kitekintve is fontosak. Száműzöttek, kivándorlók, emigránsok, hontalanok, menekültek, disszidensek, külhoniak, nyugati vagy tengeren túliak... „magyarok a nagyvilágban”. Vajon ma is érvényes a „nyelvében él a nemzet”? Mit is jelent magyarnak lenni, magyarnak maradni a tengeren túl? Lehet-e valakinek két hazája? Kettős identitás – létezik? Miként őrizhető meg, alakítható ki a magyarságtudata annak a fiatalnak, aki Amerikában, Kanadában vagy Ausztráliában született, születik... Akinek tehát nem Magyarország a hazája, ám elődein, kulturális és szellemi örökségén keresztül kötődik, kötődni akar. Disszertációm elkészítését e kérdések megválaszolásának igénye motiválta. Hiszen szinte nincs ma olyan család, amelynek ne élne rokona külföldön vagy ne tapasztalta volna baráti, ismerősi körében, hogy manapság a fiatalok hosszabb-rövidebb időre, tanulás vagy munkavállalás céljából (el)vándorolnak. Ez immár olyan méreteket ölt, hogy a közbeszédet is meghatározza.

Amikor napjainkban kivándorlásról beszélünk, akkor London vagy Berlin, a mostani migrációs célterületek jutnak eszünkbe, esetleg 1956... Ám keveset tudunk a II. világháború utáni menekülthullámról és a történelem homályába vész a XIX. század utolsó és a XX. század első évtizedében lezajlott gazdasági exodus. A statisztikai jelentések, a kutató intézeti felmérések anyagain kívül gazdasági és politikai napi- és hetilapok, ún. női magazinok, televízió- és rádióadások, valamint honlapok és blogok is foglalkoznak a migrációval; a Nyugaton, tengeren túlon élő magyarokkal. Új jelenség, hogy sorra látnak napvilágot a magyar közösségeket bemutató dokumentumfilmek, mint például Debrecen Televízió Kft.: Krisztus vándorai, Üzenem az otthoni hegyeknek, Húngaro – Magyarok Dél-Amerikában; 56Films: Hazatérés (2006) Inkubátor (2010), Megmaradni (2013); Speak Easy Projekt: Menjek/Maradjak – New York (2013), Menjek/Maradjak – London (2014)... Zeneszerzőket inspirálta és inspirálja a jelenség: Hobo Blues Band: Emigráns Blues, Szökevények hajója, (1990), Quimby: Kivándorló Blues (2013), Tanka László – Fehér Iréne – Mercy Együttes: Világvándor (2015)...

2010. május 26-án az Országgyűlés elfogadta a magyar állampolgárságról szóló, 1993. évi LV. törvényt módosító javaslatot. Az ún. *kettős állampolgárságról* készült jogszabály szerint nemcsak születésénél fogva, hanem leszármazással is magyar állampolgárrá lehet válni,

anélkül hogy Magyarországra kellene költözni. Ma kulturális rendezvények (kiállítások, könyvbemutatók, író-olvasó találkozók, fesztiválok, stb.) sokasága próbálja felhívni a figyelmet a Kárpát-medencén kívül élő magyarokra és bemutatni intézményeiket, erőfeszítéseiket, teljesítményeiket. Egyre többet hallani arról, hogy múzeumok, könyvtárak, levéltárak törekszenek a külföldön található, a magyar művelődés- és tudománytörténet szempontjából jelentős hagyatékok és gyűjtemények megszerzésére, hazahozatalára és elhelyezésére. Könyvek, tanulmányok, kutatások sora dolgozza fel az amerikai, kanadai, latin-amerikai magyarok történetét. Divatos lett „felfedezni” a tengeren túli magyarokat. Egyre többet tudunk róluk, de még mindig nem eleget. A törekvések eredményeképpen, talán már nem mindenki él az előítélet velük szemben, amit néhány évvel ezelőtt, a „Magyarnak lenni” – I. Kanadai Magyar Identitás Konferencia szervezője így fogalmazott meg: „„A határon túli magyarság kategóriájába nem fértünk bele... Úgy éreztük, hogy egy előítélet áldozatai vagyunk: elmentetek, meggazdagodtatok, tartásotok el magatokat...”

A témaválasztás és a kutatás személyes háttere az, hogy diplomás művelődésszervezőként (Pécs, 2007), a Magyar Kultúra Alapítvány (MKA) értékesítési vezetője voltam. Az alapítványi munka tengeren túli programjainak felelőseként megtiszteltetést és nagy tapasztalatot jelentett az, hogy részt vehettem és előadhattam Ausztráliában, Új-Zélandon, Kanadában és az USA több városában, *magyar identitás témájú találkozók*on és *konferenciák*on. Különböző fórumokon publikált írásaimmal is készültem arra, hogy kutatásokkal megalapozott, személyes, gyakorlati tapasztalataimat disszertációban foglaljam össze. *(A dolgozat témakörében megjelent írásokat lásd a VII. fejezetben)*

A kárpát-medencei magyarságra jellemző Kányádi Sándor vers sora: „Vagyunk, amíg lenni hagynak, se kint, se bent, mint az ablak.” (Kányádi, 2002:8) Ám a diaszpóra problémája más: felszívódik a szabadságban, ugyanakkor napjainkban is egyre több harmad-, negyedgenerációs fiatal szeretné felfedezni gyökereit. Az USA-ban, a 2000. évi népszámlálási adatok szerint 1.398.724 fő (U. S. Census Bureau, <http://factfinder.census.gov>, 2015. 04. 04.), a 2006. évi kanadai népszámláláskor 315.510 fő tartotta magát magyar származásúnak. (Statistics Canada, <http://www12.statcan.ca/>, 2015. 04. 04.) A 2011. évi ausztráliai felmérés szerint 69.160 fő vallotta magát magyar származásúnak. (Australian Bureau of Statistics, <http://www.abs.gov.au/>, 2015. 04. 04.)¹ Latin-Amerikában a népszámlálás nem részletezi az

¹ Az adatok ugyan különböző évekből származnak, mivel mindenhol eltérő időpontban tartanak népszámlálást, ám valamennyi ország esetében ezek a legutóbbi, hivatalos adatok, így ezeket vettem figyelembe.

etnikai hovatartozást, így különböző becslések vannak. Papp Z. Attila becslési eljárása a latin-amerikai országokban élő magyarországi születésűekből, a határon túlról származó magyarok és e két csoport utódaiból áll. Ezek szerint Argentínában mintegy 12 ezer, Brazíliában 8-10 ezer, Venezuelában 4 ezer, Chilében 2 ezer magyar és magyar származású él. (Papp, 2010) Az USA-ban tehát mintegy másfél millió magyar vagy magyar származású él, de az otthonában a magyar nyelvet beszélők száma 2000-ben közel 118 ezer volt. Kanadában a 315 ezer magyar vagy magyar felmenőkkel rendelkezők közül 22 ezren beszélnek magyarul. A 69 ezres magyarság közül Ausztráliában ugyancsak közel 22 ezren használják a magyar nyelvet. *Összességében a vizsgált országokban a magyar vagy magyar származásúak létszáma közel 1,8 millió fő. (Lásd: 1/a,b. számú ábra, a Mellékletben)*

II. Hipotézisek

Mindezek alapján, a tengeren túli magyar diaszpórával kapcsolatos munkahipotéziseim az alábbiak, amelyeket a későbbiekben igazolni kívánok:

- A tengeren túli magyar diaszpórában létezik-e a kettős vagy többes etnikai identitás?
- Magyar nyelvtudás nélkül is van magyar etnikai identitás.

Disszertációmban azon országokban élő magyarok és magyar származásúak etnikai identitását és annak megnyilvánulási színtereit vizsgálom, ahol történetileg alakult ki a diaszpóra. Tehát az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Latin-Amerika (elsősorban Argentína, Brazília, Venezuela) és Ausztrália a kutatási célterületek. Nem tárgya kutatásomnak az ázsiai, dél-afrikai magyarság és Új-Zéland esetében is csak kitekintő megjegyzéseket teszek. ***A vizsgált időszak: 1849 – 2015.*** A továbbiakban *a tengeren túli kifejezést* tehát az amerikai, kanadai, latin-amerikai és ausztráliai magyarokra alkalmazom. Disszertációmban gyakran használom a *generációs kifejezést*. Elsőgenerációsnak nevezem azokat, akik felnőttként, másodgenerációsnak azokat, akik szüleikkel gyermekként hagyták el Magyarországot vagy már az új hazában születtek.

III. A disszertáció szerkezete

A disszertáció első fejezetében, az elemzés során felmerülő kulcsfogalmakat értelmezem. Ezeket a témakör széleskörű szakirodalma, lexikon szócikkek elemzése és internetes tájékozódás alapján tekintetem át. A dolgozatban azonban csak az általam kialakított, saját munkafogalmakat rögzítem úgy, hogy az elfogadott, mérvadó háttérrel külön kritikai elemzés nélkül tüntetem fel. Az identitás fogalma esetében viszont bővebb háttérrel idézek, hiszen ez esetben az általam kiemelten fontos megközelítések egésze vagy egy-egy eleme különösen releváns témámhoz. Ugyanakkor nem célom, hogy e disszertációban az etnikai identitásról kialakított különböző felfogásokat, eltérő elemzési álláspontokat tárgyaljak. A migráció, kivándorlás, emigráció, diaszpóra, identitás, etnicitás, asszimiláció kategóriák fogalmi hálóba rendezve segítik az értelmezést és elemzést.

A második fejezetben bemutatom a hét kivándorlási hullám (1849 – 1867, 1867 – 1914/Trianon, két világháború között, II. világháború után, 1956 novembere – 1957 tavasza, 1957 – 1991, 1991-től napjainkig) történetét, főbb jellemzőit. A magyar diaszpóra történeti háttérének elemzése azért is szükséges, mert ezeknek *a kivándorlási hullámoknak, okozati eltéréseknek nagyon komoly következményei vannak az asszimiláció, a magyarságtudat, az identitás és a Magyarországhoz való viszony dimenzióiban. Tehát sem az emigráció, sem a disszidensek csoportja nem homogén és a sokszínűség az utódokra, a harmad-negyed-ötöd generációra igencsak jellemző.* A kivándorlás okának még akkor is van politikai dimenziója, ha elsősorban a gazdasági tényezők kényszerítik az egyént a szülőföld elhagyására. A határ megnyitása vagy lezárása, továbbá a befogadás mindig politikai kérdés, mert a humanitárius szempontokat is behálózza a napi politika. Azt, hogy az olcsó munkaerőt fogadják be – amint a XIX.-XX. század fordulóján tette az USA – vagy a szakképzetteket – ahogyan Kanada vagy Ausztrália adott új otthont a II. világháború menekültjeinek –, a mögött is az adott ország (gazdaság)politikai szempontjai vannak. A beilleszkedés erőszakos elvárása vagy segítése, vagyis a bevándorlás utáni integráció ugyancsak politikai dimenziók által befolyásolt. Fredrik Barth hívja fel a figyelmet arra, hogy az etnicitás, az etnikai identitás vizsgálata során az államot, mint aktort kell elemezzük: „...más-más politikához folyamodnak az általunk ellenőrizni kívánt népességen belüli etnikai kategóriákkal és mozgalmakkal szemben... az identitás fenntartása, az etnikai közösség formálódása, a törvények és a közösségi politika, a rezsím érdekei és intézkedései, valamint a globális folyamatok együttesen alakítják ki a politikai és kulturális folyamatok komplex mezejét.” (Barth, 2004:268)

A harmadik fejezetben vizsgálom a magyar etnikai identitás alakulását a kivándorlási hullámokkal összefüggésben, kronologikus sorrendben. Hiszen a különböző időszakokban, eltérő társadalmi háttérű egyének, más-más okok miatt döntöttek szülőföldjük elhagyása mellett. A heterogenitás pedig az utódokra igencsak jellemző. Mindezeknek komoly következményei vannak a magyarságtudat alakulására. *A negyedik fejezetben* részletesen bemutatom a tengeren túlon a magyar és a magyar származású emberek számára az etnikai identitás megnyilvánulási, megélési tereit, lehetőségeit. Ezek a kivándorlás időpontjától függően a következők: magyar kolóniák, szervezetek (egyesületek, magyar házak, könyvtárak...), egyházak, iskolák, sajtótermékek, ünnepek és szokások. Az iskolákkal együtt tárgyalom a(z) (anya)nyelvhasználatot, a magyar nyelv oktatását, mert e kettő szorosan összefügg. *A harmadik és a negyedik részben* vizsgálom a disszertációmban megfogalmazott hipotézist: van magyar identitás magyar nyelvismeret nélkül. *Az ötödik fejezetben* a kutatási eredményeket foglalom össze, továbbá a megfogalmazott munkahipotéziseket igazolom. *A felhasznált irodalomban* csak a hivatkozott műveket tüntetem fel, a témával kapcsolatos bibliográfiám ennél lényegesen bővebb. *A Melléklet* tartalmazza a megértést segítő, a jelenségeket alátámasztó ábrákat, táblázatokat, fotókat.

IV. Kutatási módszerek

Munkám során a történeti, speciális szakirodalmi művek áttekintésén kívül, szépirodalmat, esszéket, statisztikákat tanulmányoztam és hasznosítottam. Vizsgáltam a helyi közösségek dokumentumait: évkönyveket, jubileumi kiadványokat, újságokat, fotókat, gyűjteményeket és archívumokat. Összegeztem a mások által végzett kutatások ismeretanyagát is.

A disszertációban részletesen feltüntettem a feldolgozott elméleti művek bibliográfiai adatait, itt csupán említem azok nevét, akik munkáira különösen támaszkodtam a saját fogalmi rendszer és hipotézisek kialakítása során: J. Assmann, F. Barth, Bindorffer Gy., Csepeli Gy., N. Elias, Th. H. Eriksen, E. H. Erikson, Erős F., W. W. Isajiw, R. Jenkins, Malešević-szerzőpáros, Pataki F. (identitás, etnicitás, asszimiláció) P. Nora („történelem” és „emlékezet” viszonya, az „emlékezethelyek” kérdése).

A kivándorlási hullámok és az identitás megnyilvánulási színtereinek történeti feldolgozása során különösen támaszkodtam *Kovács Imre* (Kovács, 1938, 1989), *Nagy Károly* (Nagy, 1984) *Puskás Julianna* (Puskás, 1982), *Rácz István* (Rácz, 1980), *Albert Tezla* (Tezla, 1987),

Várdy Béla (Várdy, 2000), Ruzsa Jenő (Ruzsa, 1940), Torbágyi Péter (Torbágyi, 2004), Kunz Egon (Kunz, 1997) műveire. Több szerző könyvét, tanulmányát terepmunka előzte meg. Ezek eredményeit is beépítettem disszertációmba: Bartha Csilla (Bartha, 1993a, 1993b, 2002), Fejős Zoltán (Fejős, 1987, 1992a, 1992b, 1993), Hoppál Mihály (Hoppál, 1989, 1992, 1996), Kriza Ildikó (Kriza, 1991), Kovács Nóra (Kovács, 2009). A szépirodalmi művek azért értékes források, mert ugyanarról az identitásról, identitás-megnyilvánulásról tudósítanak, mint a kérdőív és az interjúk.

Mindezek empirikus kiegészítése volt a 2005 és 2014 közötti kvalitatív terepmunka, amely során kétszer, 2005-ben és 2008-ban, három hetet Ausztráliában, egy hetet Új-Zélandon, 2009-ben és 2014-ben két-két hetet Kanadában, 2009-ben öt hetet az USA-ban töltöttem. Részt vettem többek között magyar identitás témájú konferenciákon, istentiszteleteken, miséken, különböző ünnepeken és rendezvényeken, cserkészet-foglalkozáson, hétvégi magyar iskolai órán, színi előadáson, baráti találkozón... ***A terepkutatások, résztvevő megfigyelések alkalmával jegyzeteket készítettem, naplót vezettem.***

A terepmunka, valamint a résztvevő megfigyelések és a kutatás során ***strukturált, fókuszált mélyinterjúkat készítettem magyar nyelven, a tengeren túli magyar intézmények tisztségviselőivel, illetve olyanokkal, akik régóta a helyi közösség tagjai vagy a magyar vonatkozású kérdésekről alapos ismereteik vannak. Ötven interjút, közel 20 óra terjedelemben, hangfelvételen is rögzítettem.*** Beszélgetőtársaimra, interjúalanyaimra név nélkül hivatkozom, személyazonosságukat a disszertációban igyekeztem elrejtteni. A terjedelmi korlátok és a személyiségi jogok védelme miatt a nyilvános disszertációban csak a dolgozat témájához szorosan kapcsolódó interjúrészleteket használom.

Az adatközlők lakóhelyük megoszlása szerint 48 %-uk az USA-ban, 30 %-uk Kanadában, 14 %-uk Ausztráliában, 8 %-uk Latin-Amerikában él. Az interjúalanyok vándorlástörténete eltérő időpontban kezdődött. Volt olyan, aki a II. világháború után fiatal felnőttként, többen pedig szüleikkel, kisgyermekként hagyták el az országot. Megtalálható volt az 1956-os menekült, az 1970-es években „disszidált”, közvetlen a rendszerváltás előtt, valamint a 2000-es évek elején és végén kivándorló is. Interjút készítettem olyan másodgenerációsokkal is, akik már az USA-ban, vagy Kanadában születtek. A nemek megoszlása szerint 54 %-uk férfi és 46 %-uk nő volt, tehát arányuk közel azonos.

2012 óta, programszervezőként, részt veszek az amerikai Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) által évente egyszer, az észak-amerikai magyarság fiatal felnőtt tagjai számára, Magyarországon megvalósuló, „ReConnect Hungary – Magyar Birthright Program” című képzés megvalósításában. Ennek alapja a tengeren túli magyar, másod-, de inkább harmad-, negyedgenerációs fiatalok körében tapasztalható igény, hogy felmenőik származási országával kapcsolatba lépve, családjuk múltját, illetve saját identitásukat jobban megértsék. Az első program összeállításánál kiemelt viszonyítási pontot jelentett a külföldi, hasonló jellegű programok példája. A 18-26 év közötti fiatalok döntően angolul beszélnek, ám valamennyien büszkék magyar származásukra. Szeretnék felfedezni nagyszüleik, szüleik szülőföldjét, jobban megismerni a magyarországi kulturális, társadalmi, gazdasági életet, esetleges nehézségeket. Ezáltal megérteni családjuk történetét, így saját múltjukat, továbbá saját azonosságtudatukat is. *A kutatásom során elemeztem a 2014-ben és a 2015-ben a „ReConnect Hungary – Birthright” képzésre jelentkező 51 Kanadában és az USA-ban élő fiatal, angol nyelven írt esszéjét. 35 %-uk másod-, 49 %-uk harmad-, 12 %-uk negyed- és 4 %-uk ötödgenerációs.*

*2014. június 20. és 2014. december 31. között, magyar és angol nyelvű, on-line kérdőíves felmérést végeztem.² Sehol sem létezett elérhető adatbázis, ezért e munka keretében, a más forrásokban meglévő hiányos, valamint saját címtárakat és kapcsolatrendszereket szisztematizáltam. Ennek eredményeképpen **1.000 elemet tartalmazó tengeren túli adatbázist alakítottam ki, amely mások számára és további kutatásokhoz is használható.** Nem csupán egy aktualizált, válogatott címtár összeállítását végeztem el, hanem **a tevékenységek lényegét is jelző, annotált útmutatót készítettem.** Az adatfelvétel 2011. december 01. és 2012. június 30. között történt. A kérdőívet a fenti adatbázisban szereplő, email címmel rendelkező, 658 intézménynek küldtem el elektronikus levél formájában, magyar és angol nyelven. Több szervezet vezetője jelezte, hogy a kérdőívet tagjaiknak kiküldte. Interjút készítettem velem a kanadai magyar televízió – „Magyar Képek” és az ausztráliai „Magyar Rádió Mozaik Sydney”, amelyekben a kérdőív kitöltésére kértem a nézőket, a hallgatókat. Éltem a közösségi média lehetőségeivel is: saját Facebook profilomon, valamint számos tengeren túli szervezet és Facebook-csoportosulás oldalán megosztottam a kérdőívet.*

² Ez a felmérés egy olyan előkutatás (pilot study) volt, amely alapján megkezdtem a kvalitatív feltárást, az interjúzást. Ennek a vizsgálatnak az eredménye segített abban, hogy fókuszáltan, koncentráltan kérdezhessem alanyaimat.

A magyar nyelvű kérdőívet 107 fő (71 %), az angol nyelvűt 43 fő (29 %), összesen 150 fő töltötte ki; 149-en on-line, 1 fő kinyomtatva, személyesen adta át. A magyarul válaszolók 40 %-a az USA-ban, 20 %-a Kanadában, 5 %-a Latin-Amerikában, 13 %-a Ausztráliában és 1 %-a Új-Zélandon él. A beérkezett válaszok 16 %-a irreleváns volt, mert kitöltőjüknek nem a vizsgált terület a lakóhelye, hanem például az Egyesült Királyság, Németország. Továbbá 5 %-a nem adta meg, hol él. Az angol nyelvű kérdőívet kitöltők 42 %-a az USA-ban, 25,5 %-a Kanadában, 4,5 %-a Latin-Amerikában, 28 %-a Ausztráliában él. Az angol nyelvű válaszok közül valamennyi értékelhető volt. Összességében tehát a válaszolók 48 %-a az USA-ban, 25 %-a Kanadában, 20 %-a Ausztráliában, 6 %-a Latin-Amerikában és 1 %-a Új-Zélandon töltötte ki a kérdőívet.

V. A kutatás tapasztalatainak összegezése

Az évekig tartó kutatás összefoglalását a hipotézisek igazolásával zárom. Az áttekintett történeti, szűkebb szak- és szépirodalmi művek, esszék, statisztikák, a helyi közösségek dokumentumainak tanulmányozása, a kvalitatív terepmunka, a résztvevő megfigyelések, a strukturált, fókuszált mélyinterjúk, valamint a magyar és angol nyelvű, on-line kérdőíves felmérés tapasztalatai igazolták hipotéziseimet. Tehát létezik a kettős vagy többes etnikai identitás. Továbbá: magyar nyelvtudás nélkül is van magyar etnikai identitás.

Jellemző, hogy a kivándorló integrálódik, a második és a további generáció asszimilálódik. Ugyanakkor ez nem zárja ki azt, hogy egyszerre több etnikai identitása is legyen az egyénnek, tehát egyszerre több etnikai csoporttal azonosulhat. Így *a kettős kötődés kialakulhat. Az egyén tudatosan vállalhatja kettős vagy adott esetben többes (mozaik, vagy poli-) identitását. Lehet tehát egyszerre egyenjogú tagja egy adott állam politikai közösségének és részese a többségi nyelvtől, vallástól, kultúrától eltérő etnikai csoportnak.*

Napjainkban az USA-ban, Kanadában, Latin-Amerikában és Ausztráliában élő magyarok és magyar származásúak szabadon vállalhatják és élhetik meg, nyilváníthatják ki etnikai identitásukat. Sem politikai akarat, sem törvények nem korlátozzák őket, továbbá a társadalomban uralkodó felfogás sem gátolja őket abban, hogy ezt megtegyék. F. Barth megállapítását, miszerint az etnikus identitás tudatos döntés (Sárkány, 1989) igazolva látom, mert ma az állampolgároknak joguk van tudatos döntést hozni, vagyis saját etnikai identitásukat meghatározni, megvallani és megélni; emiatt hátrányos megkülönböztetés sehol

sem éri őket. Az állampolgári identitásnak és az etnikai identitásnak nem kell azonosnak lennie.

Eriksen meghatározása szerint „...az identitás *önmagunkkal való azonosságot*, ugyanakkor *másoktól való különbözőséget* jelent.” (Eriksen, 2008:90) Ám ez a különbözőség ma büszkeség és nem diszkrimináció forrása. Napjainkban nincs olyan társadalmi interakció (mint például az 1910-es évek végén az USA-ban volt), hogy az egyénnek le kellene tagadnia vagy el kellene rejtenie etnikai identitását. Az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában és Ausztráliában, noha eltérő módon és mértékben –, ám bátorítják és támogatják az etnikai és kulturális diverzitást. A multikulturális társadalmakba integrálódhat, azonosulhat a többségi értékrenddel az egyén az etnikai identitásának feladása, elvesztése nélkül is.

Eriksen mutatott rá arra is, hogy *egy személynek minden probléma nélkül lehet egyszerre kettő vagy akár több identitása is. Hiszen az etnikai azonosság, az identitás önkéntes, választott azonosulás a származással.* (Eriksen, 2008) *Ez pedig nem igényli a magyar nyelvtudást. Tehát ahhoz, hogy valaki magyarnak (is) érezze magát, nem kell magyar nyelven tudnia. Angolul, spanyolul vagy portugálul is meghatározhatja önmagát magyarnak (is).*

A „ReConnect Hungary” képzésre 2014-ben és 2015-ben jelentkező másod-, harmad-, negyed- és ötödgenerációs fiatal 88 %-a az angol nyelven megírt esszéjében kifejezte magyar etnikai identitását is. A beszélgetések és a strukturált mélyinterjúk során valamennyi adatközlő, első- és másodgenerációsok egyaránt etnikai azonosságának meghatározásakor magyar identitásukat is valamilyen formában kinyilvánították: „amerikai magyar”, „magyar Amerikában”, „kanadai magyar”, „székely magyar”, „délvidéki magyar Kanadában”, „ausztráliai magyar”, „100 %-ig magyar, 20 %-ig brazil”, „Magyarnak igen. Amerikainak is valamennyire... Mindkettő. Nem úgy, hogy amerikai magyar vagy magyar amerikai, hanem mindkettő.” „Magyar vagyok, amikor ott vagyok, amerikai vagyok, amikor itt vagyok.” „Ki merem jelenteni, hogy ízig-vérig magyarnak érzem magam. Nem azért, mert nem tudtam beilleszkedni, hanem mert fontos volt, hogy megtartsam a magyarságomat.” „Magyar vagyok. Nincs mese. Legfeljebb arról van szó, hogy amerikai magyar.” „Mindenképpen magyar, kanadai magyar.” „Kanadai magyar, elsősorban magyar és utána kanadai.”...

Wsewolod W. Isajiw a kanadai, több kultúrájú társadalmat tanulmányozta. Arra koncentrált, hogy az etnikai eredetük alapján melyek azok a tényezők, amelyek meghatározzák az egyén és a csoport véleményeit, viselkedését, tudomását és érzelmeit. **Megkülönböztette az etnikai identitás külső és belső szempontjait.** A külső aspektusokhoz sorolta a megfigyelt kulturális és társadalmi viselkedést. Tehát azt, hogy az egyén beszéli-e az etnikai nyelvet, tartja-e a hagyományokat, részt vesz-e az etnikai személyi hálózatokban (pl. család, barátok, stb.), részt vesz-e az intézményesített etnikai szervezetekben (pl. templomok, iskolák, média, stb.), valamint csatlakozik-e az önkéntes etnikai szervezetekhez (pl. klubok, egyesületek, ifjúsági szervezetek, stb.) illetve részt vesz-e az etnikai szervezetek által rendezett vagy támogatott eseményeken (pl. kirándulások, utak, táncok, koncertek stb.). *Isajiw szerint az etnikai identitás külső tényezői objektív „kategóriák”, miközben a belső aspektusok szubjektívak, és emiatt tartalmazznak véleményeket, érzelmeket, ötleteket, stb. Ezeket 3 kategóriába sorolta: 1.) kognitív, 2.) erkölcsi és 3.) érzelmi.* A kognitív dimenzió az „önképet”, a tudomást az egyén saját csoportjáról, valamint a csoport saját örökségéről és történelmi múltjáról, továbbá tudomást az csoport értékeiről, örökségéről. A morális kategóriába tartoznak az érzelmi kötelezettségek az adott csoport iránt. Tehát például a leszármazottaknak megtanítani az etnikai nyelvet, az etnikai csoporton belül kötni házasságot, stb. Az etnikai identitás érzelmi kategóriája magában foglalja a csoporthoz tartozási köteleket. Isajiw szerint a legfontosabb ilyen kötelek: 1.) a biztonság és együttérzés vonzalma, 2.) a biztonság és kényelem érzése a saját csoport kultúráján belül, valamint tartózkodás más csoport vagy egyesület kulturális jellegzetességeinek elfogadásával szemben.

A fentiek alapján Isajiw az etnikai identitás különböző típusait, csoportjai különbözteti meg. Az egyik ilyen típus a „*rituális etnikai identitás*”, amely során az egyén erősen ragaszkodik a hagyományokhoz, de az érzelmi kötelessége a csoport iránt gyenge. Az „*ideológiai etnikai identitás*” esetén erős az egyén érzelmi kötelessége, ám nem gyakorolja a szokásokat. A „*lázadó vagy felkelő identitás*” típusába tartozók negatívan látják saját etnikai csoportjukat, ugyanakkor maga szintű tudatossággal rendelkeznek saját etnikai felmenőikről. Az utolsó csoport az „*etnikai ismételt felfedezők*”, akiknek pozitív képük van saját ősi csoportjukról és a hagyományokat szelektálva gyakorolják.³ (Malešević – Malešević, 2001) Isajiw tehát az

³ A kutatók többféle csoportosítást használnak. Többek között Gerner Zsuzsa például az alábbi 15 kategóriát alkalmazza: 1.) Bevölkerungszahl (népességszám), 2.) Siedlungsbild (területi hovatartozás), 3.) ethnische Zusammensetzung (etnikai besorolás), 4.) Sozialstruktur (csoportbesorolás), 5.) Wirtschaftsstruktur (gazdasági csoportbesorolás), 6.) Religion (vallási hovatartozás), 7.) politische Rahmenbedingungen (politikai meggyőződés, beállítódás), 8.) Sprachnormen/Varietäteneffüge der Minderheitensprache (nyelvi hovatartozás, kisebbségi- vagy tájnyelvi orientáció), 9.) Spracherwerbsbedingungen/Schulpolitik (a nyelvtanulás feltételei/ az

etnikai csoportokat, mint önkéntes emberi csoportokat értelmezi, akiknek közös a kultúrájuk vagy őseik ahhoz az adott kultúrához tartoztak és saját maguk is vagy mások által is ahhoz a kultúrához tartozónak tartják magukat.

Isajiw modelljét alkalmazva, az etnikai identitás belső aspektusainak különböző (kognitív, erkölcsi és érzelmi) megnyilvánulásai megfigyelhetőek a kérdőíves felmérésre válaszolók esetében. Többek között például a magyar nyelven választ adók 76,8 %-a saját csoportján belül házasodik, tehát férje vagy felesége magyar vagy magyar származású. A kérdőívet magyarul kitöltő, tengeren túli magyarok másodgenerációs leszármazottainak 90 %-a beszél magyarul és a gyermekek mindegyike ért magyarul. Az angolul választ adók gyermekeinek 69 %-a beszél és 75 %-a ért magyarul. Tehát az erkölcsi kategóriába tartozó érzelmi kötelezettségek közül, a kérdőívet kitöltők körében igen magas arányban fontos az, hogy a leszármazottnak megtanítsák az etnikai, vagyis a magyar nyelvet. ***Az etnikai identitás kategóriáján belül, a kérdőíves felmérésre választ adókat jellemzően a rituális és az ideológiai etnikai identitás csoportjába sorolhatjuk be. Míg a ReConnect Hungary Birthright képzésben résztvevők sokkal inkább az „etnikai ismételt felfedezők” kategóriába tartoznak.***

A diaszpórában élők közül sokan két ország, két nemzet politikai rendszeréhez kapcsolódnak. Erre a jelenségre a szerző a „távolsági nacionalizmus” fogalmát alkalmazza. (Eriksen, 2008) Ezt ma már a tengeren túli magyar diaszpóra magyar állampolgársággal is rendelkező tagjai megtehetik, hiszen a 2010. május 26-án az Országgyűlés elfogadta a magyar állampolgárságról szóló, 1993. évi LV. törvényt módosító javaslatot. Az ún. *kettős állampolgárságról* szóló jogszabály szerint nemcsak születésénél fogva, hanem leszármazással is magyar állampolgárrá lehet válni, anélkül hogy Magyarországra kellene költözni. Tehát akkor honosítható kedvezményesen az a nem magyar állampolgár, akinek felmenője 1918 és 1945 előtt magyar állampolgár volt, vagy ha vélelmezi magyarországi származását és magyar nyelvtudását igazolja. Feltétel továbbá a büntetlen előélet és a honosítás nem sértheti Magyarország közbiztonságát és nemzetbiztonságát. 2011. január 1. és

iskolapolitika által biztosított lehetőségek), 10.) soziokulturelle Identität (szocio-kulturális hovatartozás/identitás), 11.) Sprachbewertung (nyelvi közösség /hovatartozás), 12.) Attitüden/etnische Stereotype (attitűdök/ etnikai sztereotípek), 13.) Assimilationsbereitschaft (asszimilációs lehetőség/hajlandóság, autonómia törekvés), 14.) Integrationswille (integrációs hajlandóság/lehetőség), 15.) Sprach- und Ortsloyalität (a nyelv használat és a település iránti lojalitás/elfogadás). Lásd bővebben Gerner, 2008. A W. W. Isajiw és a Malešević szerzőpáros véleménye mindehhez különösen fontos volt, ezért is külön köszönöm Gerner Zsuzsannának, hogy felhívta munkásságukra a figyelmemet.

2013. április 4. között 422 870-en kérték a magyar állampolgárságot egyszerűsített honosítási eljárás keretében. Ebből 2 457-en amerikai, kanadai, ausztrál, venezuelai, brazil, paraguay-i, uruguay-i, új-zélandi, kolumbiai állampolgárságúak voltak.

(<http://www.allampolgarsag.gov.hu>, 2015.04.01.)

Ennél frissebb statisztikai kimutatás nem érhető el. Brazíliai interjúalanyom közlése szerint 2015 tavaszáig közel ezer magyar vagy magyar származású tette le ott az állampolgári esküt. Felértékelődött az állampolgárság a harmad-, negyedgenerációs magyarok körében. Ez azt is magával hozta, hogy sokan intenzívebben vesznek részt a magyar közösségi életben, élnek meg magyar etnikai identitásukat és mivel kötelező a minimális magyar nyelvtudás, elkezdtek azt is elsajátítani. Nagy Szebasztián argentinai terepmunkája során hasonlókat tapasztalt. Szerinte a Balassi Intézet nyújtotta programokra sokan jelentkeznek és a fiatalok tömegei számára tették ismét vonzóvá a magyar nyelv elsajátítását, magyarságuk megélését. Ismét felélénkült a harmadik- és negyedik generációban az átörökölt származástudat, a magyar etnikai identitás. (Nagy, 2014)

A magyar honosítási eljáráshoz való pozitív viszony az egyik, a „ReConnect Hungary – Birthright Program”-ra jelentkező, Amerikában született másodgenerációs fiatal angol nyelven írt esszéjében is előfordul: „Over the past six months, I have completed my application for Hungarian citizenship, and I look forward to receiving my passport and taking part in a naturalization ceremony with my mother, too... . I also recently participated in some beginning Hungarian classes offered by the Minnesota Hungarians.”⁴ 2014 augusztusában, megfigyelőként, részt vettem az USA-ban, Lake Hope-n tartott eskütételi ünnepségen. Megható volt látni, hogy sokan, szülők és gyermekeik együtt, „magyaros” ruhában, könnyes szemmel éneklék a magyar himnuszt és teszik le állampolgári esküjüket. Többen közülük az utódállamok területéről vándoroltak ki, vagy már harmadgenerációs leszármazottakként, az Amerikai Egyesült Államokban születtek.

⁴ „Az elmúlt hat hónapban benyújtottam a magyar állampolgársági kérelmet és nagyon várom, hogy megkapjam az útlevelemet és részt vegyek a naturalizációs (állampolgárság-megszerzési) ünnepségen, az édesanyámmal együtt... Ugyancsak mostanában részt veszek a Minnesotai Magyarok által szervezett kezdő magyar nyelvtanfolyamon.”

Ma már, a tömegkommunikációs eszközök fejlettségének köszönhetően, könnyű a kapcsolattartás, a hírekről való értesülés; egyszerűbben, könnyebben és gyorsabban lehet a magyarországi történéseket követni. Sokan látogatnak haza hosszabb-rövidebb időre. Vannak, akik lakást, házat tartanak fenn Magyarországon és akár egy fél évig is itt élnek. Hét éven keresztül szervezője voltam a Panoráma Világklubnak, a nyugati és a tengeren túli magyar diaszpórából hazalátogatók közös találkozóhelyének. Ekkor is meggyőződtem a fentiekről. Továbbá a kérdőíves felmérés eredményei is alátámasztják ezt a megfigyelésemet. Ugyanis a *kérdőívet magyarul kitöltők 96 %-a rendszeresen jár Magyarországra*, csupán 4 %-uk nem. 36 %-uk évente egyszer, 19 %-uk évente két alkalommal vagy többször, 18 %-uk két évente, 27 %-uk ritkán. 16 %-a a hazalátogatóknak több hónapot, 26 %-a egy hónapot, 44 %-a néhány hetet, 14 %-a néhány napot tölt Magyarországon. Döntő többségük család, rokonok, barátok meglátogatása miatt utazik az országba. 26 %-ának saját lakása van, 59 %-uk családnál, rokonoknál, barátoknál és 15 %-uk szállodában, panzióban száll meg vagy bérel lakást.

A kérdőívre angolul válaszolók 81 %-a utazik rendszeresen Magyarországra, 19 %-uk nem. 32 %-uk évente egyszer, 18 %-uk két évente, 50 %-uk ritkán. 9 %-uk több hónapot, 28 %-uk egy hónapot, 50 %-uk néhány hetet, 13 %-uk néhány napot tölt itt. 45 %-uk szállodában, panzióban száll meg vagy bérelt lakásban, 39 %-uk családnál, rokonoknál, barátoknál, továbbá 16 %-uknak saját lakása vagy háza van Magyarországon.

Bartha Csilla megállapította, hogy „...az Egyesült Államokban élő magyar közösségek az emigráns kétnyelvűség fogalmával fedhetők le. Vagyis az út a magyar egynyelvűségtől egy alig két nemzedéket kitevő kétnyelvű állapoton át az angol egynyelvűségig vezet. **Tény, hogy a harmadik-negyedik generáció számára a magyar nyelv már nem tölt be elsődleges identitásjelölő szerepet. Helyette olyan másodlagos szimbólumok kerülnek előtérbe, mint a magyar ruha, az ünnepek, a zene és az étkezési szokások.**” (Bartha, 1993b:494) [Kiemelés: B.Sz.] ***Ez a megállapítás napjainkban nemcsak az USA-ban élő magyarokra igaz, hanem Kanada, Ausztrália és részben Latin-Amerika magyar közösségeire is.*** Latin-Amerikában a másod-, harmadgenerációs fiatalok csak kis hányada beszél magyarul, itt már szinte spanyol és portugál egynyelvűségről beszélhetünk.

A fentieket megerősítik a strukturált, fókuszált mélyinterjúk alanyainak véleménye is. Többek között például a 31. sz. személy: „...Hogy ki hova valószínűleg érzi magát, ki hova tartozik, nem nyelvfüggő. Meg lehet fogni máshogy is.” 33. sz. interjúalanyom: „Van, ahol van, ahol más alapokon lehet identifikálni, illetve más alapokra is épülhet ez az összetartozás érzése. De azért fontos a nyelv, vagy legalábbis a kulturális együttérzés... Aki nem igazán tud jól magyarul, nem beszél folyékonyan, és mégis, ha valaki kérdezi őket, magyarul is identifikálják magukat... Én olyan alapra is tudom helyezni, hogy én indiánokat tanulmányozok. Azok között legtöbbször nem beszél a törzsi nyelvét és mégis a törzs tagjának vallja magát és indiánnak vallja magát... Lehetséges, hogy nyelvtudás nélkül is magyarnak identifikálja magát...” 36. sz. interjúalanyom: „...szerintem van egy olyan identitás, ami nem kötődik kizárólagosan a nyelvismerethez, hanem inkább egy szívbeli hűség, lojalitás, érdeklődés.” 39. sz. interjúalanyom: „A gyerekek nem tudnak magyarul... nem volt időm megtanítani őket magyarul a munka miatt... de az esti imát megtanítottam nekik... Szeretik Magyarországot. Többször voltak otthon... Büszkén mondják, hogy magyar apjuk van. Vallják, hogy magyarok is. Büszkék vagyunk, hogy magyarok vagyunk...”

Ma „a kétnyelvűség természetes velejárója a nyelvek bizonyos fokú funkcionális szerepmegoszlása: míg például az iskolához, a munkához, a közéleti tevékenységekhez többnyire az egyik, addig a családhoz, a szabadidős tevékenységekhez vagy a valláshoz a másik nyelv kötődhet; az is lehetséges, hogy valaki mindig ugyanazt a nyelvet használja, amikor imádkozik... oszt vagy szoroz... A kétnyelvű közösségekben tehát a nyelvek használata általában a különféle szituációknak és társadalmi funkcióknak megfelelően oszlik meg.” (Bartha, 1999:123) *Terepmunkám során többször tapasztaltam a tengeren túli magyar diaszpóra tagjai körében a „fordításos” és „keverő” kétnyelvűséget.* Például: „Ne worry!”; „Kimegyünk vacsorázni.”; „Pickkold fel!”, stb.⁵ 43. sz. interjúalanyom is ezt erősíti meg: „Amikor megérkeztünk... elvittük a lányunkat egy táncsoporthoz és ott a szülők beszélgettek egymás között és azt mondták, hogy majd megaskingoljuk a teacher-ötöket friyday-on... Azt mondtam, hogy soha nem fogom keverni az angolt a magyarral és ezt be is tartom.”

⁵ Ne aggódj!; Elmegyünk vacsorázni.; Vedd fel!

Az 1990-es amerikai népszámlálás idején, a magyar származásúak közül az otthon magyarul beszélők száma az egy évtizeddel korábbi adatokhoz képest 17,83 %-kal csökkent: 9,35 %-ra, 147 902 főre. (Nagy – Papp, 1998) *Az USA-ban, a legutolsó népszámlálási adatok szerint mintegy másfél millió magyar vagy magyar származású él, de az otthonában a magyar nyelvet beszélők száma 2000-ben közel 118 ezer volt. Tehát a magyar etnikai identitással is rendelkezők mindössze 7,8 %-a beszél otthonában magyarul. Kanadában, a legutolsó statisztikák szerint a 315 ezer magyar vagy magyar felmenőkkel rendelkezők közül 22 ezren beszélnek magyarul, vagyis a magyar etnikai identitást is vallók 6,9 %-a. A 69 ezres magyarság közül Ausztráliában közel 22 ezren használják a magyar nyelvet, vagyis a magyar etnikai identitással is rendelkezők 31,8 %-a.* Tehát míg az USA-ban a magukat magyarnak (is) vallók 7,8 %-a, Kanadában a 6,9 %-a beszél otthonában magyarul, addig Ausztráliában közel négyszer annyian, mint az észak-amerikai kontinensen. Ennek oka az, hogy a rendszerváltozások éveiben és azóta is vándorolnak ki magyarok, döntően határon túlról, Erdélyből és Vajdaságból. Továbbá erősen ragaszkodnak magyar, illetve regionális identitásukhoz. *Összességében a magyar etnikai identitással (is) rendelkezők 8,6 %-a használja otthonában a magyar nyelvet a hivatalos népszámlálási adatok szerint.*

A kérdőívet magyar nyelven kitöltő, az USA-ban élők 51 %-a csak magyarul beszél otthonában, 23 %-uk csak angolul. A magyarul válaszolók 14 %-ának családja kétnyelvű. 12 %-uk nem adott értékelhető feleletet a kérdésre. A Kanadában élő, magyarul válaszolók 48 %-a használja a magyar nyelvet otthonában. 9,5 %-uk csak angolul, 14 %-uk csak franciául beszél, 28,5 %-uk kétnyelvű: magyar és angol. Az Ausztráliából kitöltők 42 %-a kizárólag a magyart, 16,5 %-a az angolt, 25 %-uk mindkét nyelvet használja családja körében. 16,5 %-a nem közölt adatot. Új-Zélandról értékelhető választ 1 fő adott, aki magyarul beszél otthonában. Latin-Amerikában élők 60 %-a csak magyarul, 20 %-a csak spanyolul, 20 %-a magyarul és spanyolul beszél otthonában.

Amíg a kérdőívet magyarul kitöltő, tengeren túli magyarok másodgenerációs leszármazottainak 90 %-a beszél magyarul, addig az unokák, tehát a harmadik generáció tagjainak csupán 24 %-a beszél a magyar nyelvet. 8 %-uk tanult ugyan magyarul, de keveset beszél. A gyermekek mindegyike ért magyarul, az unokáknak csak a 48 %-a. Tehát a harmadgenerációsok 68 %-a nem beszél és kevesebb, mint a fele érti a magyar nyelvet. A gyermekek 67 %-a olvas és 66 %-a ír, az unokák 17 %-a olvas, 21 %-a ír magyarul.

A kérdőívet angolul kitöltők közül 5 főnek van unokája. A válaszolók **gyermekének 69 %-a beszél és 72 %-a ért magyarul, az unokáknak 40 %-a beszél és érti a magyar nyelvet. A másodgenerációsok 65 %-a olvas, 42 %-a ír magyarul. A harmadgenerációsok 60 %-a nem beszél és nem ért, nem olvas és nem ír magyar nyelven.** Tehát a kérdőívet kitöltők válasza alátámasztják a nyelvvesztés, nyelvcsere jelenségét, az angol/portugál/spanyol egynyelvűség térhódítását.

A kérdőíves felmérésnek az állampolgárságra és az etnikai identitásra vonatkozó eredménye is alátámasztja azt, hogy az állampolgárságnak és az etnikai önazonosságnak nem kell azonosnak lennie. Tehát nincs szükségszerű kapcsolat a kettő között. A kérdőívet angol nyelven kitöltők 71 %-ának, a magyarul válaszolók 93,5 %-ának van magyar etnikai identitása is. *Tehát az angol nyelven válaszolók kétharmadának van magyar azonosságtudata is, vagyis kettős vagy többes kötődésű. Megállapítható továbbá, hogy a másodgenerációsok 74 %-ának, a harmadgenerációsok 43 %-ának van magyar etnikai identitása is.* A „ReConnect Hungary” képzés résztvevőivel folytatott beszélgetéseim és az általuk angol nyelven írt esszék elemzése, továbbá a strukturált, fókuszált mélyinterjúk is megerősítik, hogy a magyar nyelv nem elsődleges az identitás megjelölésében, magyar nyelvtudás nélkül is van magyar identitás.

Napjainkban a tengeren túlon a magyar és a magyar származású emberek számára az etnikai identitás megnyilvánulási, megélési terei, lehetőségei jellemzően a kulturális szervezetek (egyesületek, magyar házak, könyvtárak, színjátszó csoportok, cserkészlet, néptáncsoportok...) *az egyházak, a hétfégi magyar iskolák, sajtótermékek, ünnepek, szokások,* stb. Ám ezek nemcsak megnyilvánulási lehetőségek, hanem az etnikai szocializáció színterei is, hiszen az egyén a szocializáció folyamán alakítja ki identitását.

Kutatásaim alapján megállapíthatom, hogy kevés valóban nagy múltú és jelentős taglétszámú, illetve országos vagy legalább regionális hatókörű egyesület, szövetség működik a magyar közösségekben. Napjainkban is, országoktól függően, több tíz vagy száz a magyar kulturális, hagyományőrző, érdekképviselői, jótékonyági szervezetek, továbbá a magyar házak, könyvtárak, múzeumok, cserkészletek, néptáncsoportok száma. Adatgyűjtéseim alapján a szervezetek nyolc típusa különböztethető meg: kulturális, jótékonyági, érdekképviselői, oktatási, szociális, tudományos, továbbá az egyházak és a média. Az intézmények 50 %-a kulturális. *A kulturális szervezeteket fő tevékenységük szerint további hét csoportba*

sorolhatjuk. Így vannak azok, amelyek kulturális és művészeti rendezvényeket szerveznek a magyar kultúra, a hagyományok, az örökség és a nyelv megőrzése, továbbadása érdekében. Igen népszerűek a néptáncgyűttesek, a néptánc csoportok, a népzenei együttesek. A kulturális szervezeteknek harmadik típusa a cserkészlet. A negyedik csoport a magyar házak. Az ötödik típusba tartozó hagyományőrző egyesületek között van olyan, amely a magyar hagyományok őrzésén kívül döntően egy témára (például az 1956-os forradalom és szabadságharc, Kőrösi Csoma Sándor emlékére, huszárhagyományok, stb.) fókuszálva végzi tevékenységét. A hatodik típus a sport klubok, a hetedik pedig az ifjúsági szervezetek.

A fentiek azt is mutatják: annak ellenére, hogy előregszik az amerikai, a kanadai és az ausztráliai magyarság, mindig van utánpótlás az új kivándorlók és a gyökereiket, magyar etnikai identitásukat felfedező többedgenerációs leszármazottak köréből. Az is kirajzolódik, hogy Latin-Amerika magyar közösségeinek sorsa – a két nagyobb múltú és létszámú kivándorlási célországot, Brazíliát és Argentínát kivéve – a legbizonytalanabb. *Mindenhol, de leginkább Latin-Amerikában sorvad, zsugorodik a magyar közösség.* Hiszen ezen országok, főleg Venezuela, Argentína gazdasági és társadalmi helyzete nehéz. Itt kifejezetten felmorzsolódás, elvándorlás, visszatelepedés, „visszidálás” indult meg.

A magyar szervezetek a kezdetektől fogva az etnikai identitás megnyilvánulásának, megélésének fontos terei. Továbbá az elsődleges társadalmi kötődések (rokonság, barátság, szomszédság) mellett erősítették és erősítik a közösség összetartozás-érzését, a csoportkohéziót.

Észak-Amerikában az etnikai identitás szorosan kapcsolódott és kapcsolódik napjainkban is a vallási identitáshoz. Az USA-ban döntően az egyházak körül alakult ki a magyar közösségi tér. A kivándorló parasztnak olyan egyházi és közösségi életre volt szükségük a századforduló környékén, amely pótolta számukra az (ideiglenesen) elveszített szülőfalut, az otthont. ***A diaszpórában az istentiszteletek, misék, az egyházi rendezvények ma is fontos közösségi események.*** A találkozás, a beszélgetés, a magyar identitás megélésének alkalmai. Vannak, akik csak az egyházközségekben és a vallási egyesületekben tudják etnikai identitásukat, vagyis magyar öntudatukat vállalni, megélni. Számos helyen vannak az egyházak által fenntartott, vagy részben hozzájuk kötődő kórházak, szociális otthonok, szakmai-tudományos archívumok, gyűjtemények, hétvégi és nyári iskolák.

A tengeren túli magyar egyházközségek, templomok adományokból és ahol az infrastrukturális lehetőség adott, bérbe adásból (terem, apartman, stb.) tartják fenn a templomot és a gyülekezetet. Ennek érdekében *az egyházak napjainkban is nemcsak a szakrális és nemzeti ünnepeken szerveznek műsort, hanem például Szilveszter, Valentin Nap, Anyák Napja, Apák Napja, szüret, farsang, stb. alkalmából is. Pikniket, vacsorákat, támogató bálakat rendeznek, rétest sütnek, tésztát gyúrnak, kolbászt töltenek. Ezeknek az eseményeknek, ahogyan a kezdetekkor, tehát a századforduló környékén, ma is többes funkciója van.* Egyrészt megélhetik az átültetett közösségi szokásokat, a nemzeti tradíciókat. Másrészt napjainkban is alkalom adódik a találkozásra, a szórakozásra, ezen keresztül a közösség összetartására. Továbbá csak ezáltal vagy ezáltal is megélik, erősítik a magyar identitásukat az istentiszteletre, a misére vagy az egyházak által szervezett rendezvényekre ellátogatók. Nem utolsó sorban ebből gyűjtenek a templom fenntartására, valamint a lelkész fizetésére.

A tengeren túli magyar egyházközségek, templomok tehát megalapításuk óta nemcsak vallási, hanem kulturális, társadalmi és magyar etnikai központok is. Az egyházaknak még napjainkban is fontos a szerepe a kivándoroltak összetartásában, a közösségszervezésben, közösség-megtartásban, a kivándorlók és leszármazottaik magyar etnikai identitásának megerősítésében, fenntartásában és megélésében.

Napjainkban a tengeren túli magyar diaszpórában jelennek meg egyházi értesítők, egyesületi közlönyök, cserkészcsapatok lapjai, továbbá egyéb újságok, folyóiratok, elektronikus és nyomtatott formátumban, csak magyarul, vagy csak angolul, spanyolul, esetleg mindkét nyelven. Számptalan internetes hírportál, közösségi média és blog működik, döntően magyarul, angolul vagy mindkét nyelven. Ám éppen az internetnek köszönhetően, a tengeren túl élők a magyarországi hírportálokat, médiumok on-line felületét is elérik. Számos regionális és helyi magyar nyelvű televízió- és rádióadás működik szerte a diaszpórában. Ugyanakkor a Duna Televízió adása élőben is fogható Ausztráliában, Kanadában és az USA-ban, továbbá az interneten keresztül a magyar rádiók és televíziók műsora is elérhető.

Jellemző azonban a tengeren túli magyar diaszpóra sajtójával kapcsolatban az olvasótábor öregedése, csökkenése. Hiszen a másod-, harmad-, negyedgenerációs leszármazottak még ha beszélnek is magyarul, olvasni csak nagyon kevesen tudnak szüleik vagy nagyszüleik nyelvén. Ezért nem jelenik meg Latin-Amerikában egyetlen magyar sajtótermék sem

nyomtatva. Ausztráliában pedig csak egy, amely 2015 tavaszán komoly anyagi gondokkal küzd. Ám az USA-ban és Kanadában is, ahol jelentősebb lélekszámú magyar vagy magyar származású él, csak néhány nyomtatott lap szolgálja ki az olvasók igényeit. Azonban számos on-line újság, hírportál, internetes hírlevél olvasható.

A tengeren túli magyar diaszpóra közösségei az egyházi és a naptári ünnepeken kívül, a nemzeti történelmi évfordulókat – március 15., október 6., október 23. –, valamint augusztus 20-án, Szent István napját, illetve az államalapítást ünneplik, továbbá az emberi élet fordulóit: keresztelő, házasságkötés, temetés, stb. Rendeznek bált „szüret és aratás” alkalmából, valamint mulatságot farsangkor, szilveszterkor. Nyilvánvaló, hogy nem aratnak és nem szüretelnek, de az együttlét, a szórakozás és nem utolsósorban a bevételek gyarapítása érdekében megtartják a gazdasági élet ünnepeit is. *Továbbá tartanak pikniket és több helyen magyar fesztivált, magyar napot is, illetve a szervezetek részt vesznek különböző etnikai eseményeken, néptáncsoportok tánctalálkozókon. Ma is él a karácsonyi betlehemezés és kántálás szokása.* Tehát a századforduló paraszt kivándorlóinak óhazai szokása ma is él az amerikai, kanadai környezetben, de az 1920-as és az 1930-as években már igazodott az új hazához. *Napjainkban is megünneplik az egyházak és a szervezetek a különböző jubileumokat.*

Korábban és napjainkban is a társadalmi események egyik fő vonzereje a magyaros étel és a zene, illetve tánc. Ma sincs rendezvény étkezés, élő zene és tánc nélkül.

Nemcsak az elsőgenerációsok, hanem a magukat magyarnak, magyar származásúnak valló, a másod-, harmadgenerációsok lakásában is kifejezésre jut a magyar identitás – a berendezési és dísz tárgyak által. A viselet által is megnyilvánul az etnikai identitás. Ma a „magyar ruha” döntően a matyó vagy kalocsai hímzésű blúzt, mellényt jelenti. A nőknél megfigyelhető egy-egy sujtásos-zsinóros viselet is, a férfiakon pedig az ún. Bocskai.

Napjainkban sokszor a szimbólumok az egyetlen lehetőségei az identitás kifejezésének. A szimbolizáció összekapcsolja az „énidentitást” és a „társadalmi identitást”, vagyis a személyes és az etnikai azonosságtudatot. (Erős, 1998c) *A magyar nyelvtudás hiányában is mélyen gyökerező lehet az egyénben az etnikai vagyis a magyar származási közösséghez kapcsolódó identitása és előfordulhat, ám nem szükséges, hogy ez a mindennapos életvitel szintjén jelenjen meg.* Ez megnyilvánulhat szimbólumokban, például a viseletben, a szokásokban, a

néptáncolásban, stb. *A harmad-, negyedgenerációs fiatalok számára már nem a nyelvnek van elsődleges identitásjelölő szerepe, hanem a szimbólumoknak: a magyar ruha viseletének, az ünnepeknek, a zenének, a táncnak, az étkezési szokásoknak – és az olyan tradícióknak, amelyek a családhoz kötődnek. Mindezek együtt számukra a magyar örökséget jelentik.*

VI. A tézisekben lévő hivatkozások

Bartha Csilla [1993/a]: Mindég csak magyarul beszélünk ALL THE TIME – Magyarok lenni túl a Kecegardán. In: Magyar Nyelvőr, 17. évf., 4. szám, 491-495. old.

Bartha Csilla [1993/b]: Nyelvhasználat és generációk összefüggése a detroiti magyarban. In: Hungarológia, 3. sz., 40-51. old.

Bartha Csilla [1999]: A kétnyelvűség alapkérdése. Beszélők és közösségek. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 264 old.

Bartha Csilla [2002]: Nyelvhasználat, nyelvmegtartás, nyelvcsere amerikai magyar közösségekben. In: Kovács Nóra – Szarka László (szerk.) [2002]: Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből. Budapest, Akadémiai Kiadó, 111-136. old.

Eriksen, Thomas Hylland [2008]: Etnicitás és nacionalizmus. Antropológiai megközelítések. Budapest – Pécs, Gondolat – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék. 268 old.

Erős Ferenc [1998/c]: Az etnikai identitás néhány szociálpszichológiai problémája. In: Erős Ferenc (szerk.) [1998]: Megismerés, előítélet, identitás. Szociálpszichológiai szöveggyűjtemény. Új Mandátum Könyvkiadó – Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest, 395-413. old.

Fejős Zoltán [1987]: Magyar ruha, szüreti bál és az amerikai-magyar etnikus kultúra néhány kérdése. In: Magyarorsággutató. A Magyarorsággutató Csoport évkönyve. Magyarorsággutató Csoport, Budapest, 267-282. old.

Fejős Zoltán [1992/a]: Magyar gyökerek Amerikában. In: Valóság. 35. évf., 4. sz., 1992, április, 73-82. old.

Fejős Zoltán [1992/b]: Szokás és jelkép: betlehemesek, kántálók, karácsony Magyar Amerikában. In: Kultúra és tradíció. Tanulmányok Ujváry Zoltán tiszteletére. [Szerk.]: Viga Gyula. Miskolc, Piremon Ny., 1992. 1. köt., 289-303. old.

Fejős Zoltán [1993]: A chicagói magyarok két nemzedéke 1890 – 1940. Az etnikai örökség megőrzése és változása. Teleki László Alapítvány Közép Európa Intézet, Bp., 299 old.

Gerner Zsuzsanna [2008]: Über objektive und subjektive Determinanten des Sprachwandels in den deutschen Sprachinseln Ungarns in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts. In: Hammer, Erika – Kupa, László (szerk.) [2008]: Ethno-kulturelle Begegnungen in Mittel- und Osteuropa. Socialia Studienreihe Soziologische Forschungsergebnisse Band 4. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 119-129. old.

Hoppál Mihály (szerk.) [1989]: Tanulmányok az amerikai-magyar etnikus hagyományokról. Folklór Archívum 18. kötet. MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 247 old.

Hoppál Mihály [1992]: Amerikai magyar családi fényképek. In: Néprajzi Látóhatár, Miskolc, 1. évf., 3-4. sz., 108-128. old.

Hoppál Mihály [1996]: Vallási élet és etnikus tudat egy amerikai magyar közösségben. In: Néprajzi Látóhatár, Miskolc, 5. évf., 3-4. sz., 24-26. old.

Kovács Imre [1938]: A kivándorlás. Cserépfalvi, Budapest, 199 old.

Kovács Imre [1989]: A néma forradalom. A néma forradalom a parlament és a bíróság előtt. Cserépfalvi – Gondolat – Tevan, 314 old.

Kovács Nóra [2009]: Szállítható örökség. Magyar identitásteremtés Argentínában, 1999 – 2001. Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 240 old.

Krizsa Ildikó [1991]: Etnikus identitás, nemzeti önismeret. In: Eperjessy Ernő – Krupa András (szerk.) [1991]: Nemzetiség – identitás. A IV. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Ethnica, Békéscsaba – Debrecen, 283-286. old.

Kunz Egon [1997]: Magyarok Ausztráliában. Budapest, Teleki László Alapítvány, 249 old.

Malešević, Siniša – Malešević, Vesna [2001]: Ethnic Identity Perceptions: An Analysis of Two Surveys. In: Europa Ethnica. Volume 58. Number 1-2., 30-45. old.

Nagy Károly [1984]: Magyar szigetvilágban ma és holnap. Püski Könyvkiadó, New York, 159 old.

Nagy Szabasztián [2014]: Az argentinai magyar kolónia öröksége egy ösztöndíjas szemével. Heritage of the Hungarian Community in Argentina from the Perspective of a Scholar. In: Polgári Szemle, 10. évf., 3-6. sz., október, 268-287. old.

Papp Z. Attila [2010]: A nyugati magyar diaszpóra és szervezeti élete néhány demográfiai, társadalmi jellemzője. Western Hungarian diaspora and demographic and social characteristics of their organisations. In: Kisebbségkutató. Minorities Studies and Reviews, 19. évf., 4. sz., 621-638. old.

Puskás Julianna [1982]: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880-1940. Akadémiai Kiadó, Bp., 638 old.

Rácz István [1980]: A paraszti migráció és politikai megítélése Magyarországon 1849 – 1914. Akadémiai Kiadó, Budapest, 238 old.

Ruzsa Jenő [1940]: A kanadai magyarság története. Toronto, 510 old.

Sárkány Mihály [1989]: Az identitás kutatása az angol és az amerikai szociál- és kulturális antropológiában. In: Váriné Szilágyi Ibolya – Niedermüller Péter (szerk.) [1989]: Az identitás – kettős tükörben. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Budapest, 39-59. old.

Tezla, Albert (szerk.) [1987]: „Valahol túl, meseországban...” Az amerikás magyarok 1895-1920. I-II. kötet, Európa Könyvkiadó, Budapest, 457+427 old.

Torbágyi Péter [2004]: Magyarok Latin-Amerikában. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 344 old.

Várdy Béla [2000]: Magyarok az Újvilágban. Az észak-amerikai magyarság rendhagyó története. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 840 old.

VII. A dolgozat témakörében megjelent saját publikációk

[2015]: American-Hungarian Panorama Magazine in the service of the Hungarian diaspora overseas. In: Gerner, Zsuzsanna – Kupa, László (szerk.) [2015]: Ein ethnisches Leporello: Exemplifizierung ethnischer Kooperationen aus Mitteleuropa. Socialia Studienreihe Soziologische Forschungsergebnisse Band 133. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 69-82. old.

[2014]: Magyaroknak lenni “idegen csillagok alatt” (Ónody Éva: Idegen csillagok alatt. Tizenhárom emigráns). In: Zempléni Múzsá. Társadalomtudományi és kulturális folyóirat. XIV. évf., 3. szám, 2014 ősz, 100-102. old.

[2014]: Szent István Kanadában. In: American Hungarian Panoráma Magazin. XVI. évf., 4. szám, 22-23. old.

[2013/a]: Az American-Hungarian Panorama Magazin a tengeren túli magyar diaszpóra szolgálatában. In: Kupa László (szerk.) [2013]: Etnikai leperelló Közép-Európából – kiadványsorozatok tükrében. Tanulmányok. Pécs, Virágmandula Kft., 83-93. old.

[2013/b]: Időben és éppen jókor. (K. Lengyel Zsolt: Emigráció, szórvány, hungarológia). In: Napút, XV. évf., 5. szám, 93-95. old.

[2013]: Az “együtt” jellemzői Közép-Európában. In: Zempléni Múzsá. Társadalomtudományi és kulturális folyóirat. XIII. évf., 1. szám, 2013 tavasz, 101-103. old.

[2013]: “Because you have two homes...” – The Hungarian overseas diaspora: the platform of co-operation. In: Sárospataki Füzetek. XVII. évf., 2013/1-2. szám, 159-164. old.

[2012]: Magyar identitás az Amerikai Egyesült Államokban. In: Zempléni Múzsá. Társadalomtudományi és kulturális folyóirat. XII. évf., 3. szám, 2012 ősz, 5-12. old.

[2012]: „Mert két hazád van...” A tengeren túli magyar diaszpóra: politológiai és közművelődési szempontok. In: Nyelvünk és kultúránk. LXII. évf., 170. szám, 2012/3., 59-65. old.

[2012]: Magyar identitás az Amerikai Egyesült Államokban – hazai közművelődési lehetőségek és szempontok. In: Juhász Erika – Chrappan Magdolna (szerk.) [2012]: Tanulás és művelődés. Debrecen, Debreceni Egyetem, 433-438. old.

[2011]: „Mert két hazád van...” A tengeren túli magyar diaszpóra: politológiai és közművelődési szempontok. In: Erdei Gábor (szerk.) [2011]: Andragógia és közművelődés. Régi és új kihívások előtt a közművelődés az új évtizedben. Debrecen, Debreceni Egyetem, 112-120. old.

[2009]: Magyaroknak lenni Kanadában – Magyar Identitás Konferencia. In: Kanadai/Amerikai Magyarság. 24. szám, 2009. június 23., 12. old.

[2009]: Régiók találkozása a Magyar Kultúra Alapítvány égisze alatt – Identitás Konferencia Kanadában. In: Kanadai/Amerikai Magyarság. 19. szám, 2009. május 9., 5. old.

[2008]: Ausztrália és Új-Zéland, a csodák földje. In: American Hungarian Panoráma Magazin, X. évf., 4. szám, 6-7. old.